

גליון

מעוללפת
ספירים

במשנתו של הבעש"ט הקדוש

פרשת
לך לך
גליון פ"ה

מאמר "גן עדן" [חלק ג']

ארבע הנהרות

נתבאר בגיליון הקודם כי עיקר מקומו של ה"גן עדן" העליון הוא בהרגש והתענוג הרוחני שיש באדם כאשר הוא משתמש בכל אחד משלושת חלקיו, שהם מחשבות הרגשות ופעולות, על מנת לעשות רצון קונו ופחץ צורו כפי הנלמד בתורה המחולקת לג"ן סדרים, או לרתי"ג מצוות עשה ולא תעשה.

ה"גן העליון" כפי שהוא במקורו הוא כולו מקשה אחת ואחדות ללא שום התחלקות או התפצלות - "איהו וגרמוהי חד"¹, והוא הנאה רוחנית שמעבר לגבולות והגדרות הזמן או המקום, אלא שצורת ההתבטאות שלה אצל האדם הגשמי שהוא מוגבל - היא באופן שכלי, רגשי או גופני, מה שמתחלק בעצם לארבע ראשים המתוארים בתורה כארבעה נהרות המתפשטים מאותה נקודת מרכז - "ונהר

יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים"², אך כולם ניתנו מרועה אחד וכולם שבים לאותו מקום אחד ויחיד³, כאשר מטרת כל אדם לאחר החטא הקדמוני והסטייה מאותו "גן עדן" - היא לשוב אליו דרך בירור תערובת הטוב והרע הקיימת בארבעה נהרות אלה⁴.

הנהגה ב"פרקי היכלות" המיוחס לרבי ישמעאל כהן גדול, וכן ב"ספר הפליאה" לרבי אביגדור בן יצחק קרא, מתוארים ארבעה נהרות אלו כמשלים מטאפוריים הבאים לייצג את מחזה המרכבה העליונה המוקפת בארבעה מחנות המלאכים המובאת בתחילת ספר יחזקאל⁵, שהם גם ארבע חומות של אש [ברקים, לפידים, שלהבת, להוטים] או של מים [אפסים, ברכים, מתנים, נחל] שלעומתם יש גם כן בצד הטומאה⁶ [מרים, מאררים, רעים, זרים], ומתבטאים בארבעה המלכויות או הגליויות⁷, ואף בארבעה אבות הניזקין הנמנים בתחילת

¹ כמו שכתב הר"ק הבעל התניא ז"ע בפסוק 'תורה אור' (פר ואורא) זול"ק; והנה תניב ונהר יוצא מעדן כו' ומשם יפרד והיה לד' ראשים. שם האחד פישון כו'. ופי' נהר היוצא מעדן היא המשכה והארה הנמשכת מח"ע דאצי' שבה מלוכב אור א"ס ב"ה. ובה ועל ידה נמשך אור א"ס ב"ה בכל האצילות ונמשך עד בחי' מיל דאצי' הגן גן. וזהו להשקות את הגן. ושם באצי' איהו וגרמוהי חד בחון. ולכן הנהר אחד שהוא עולם האחדות. וכיון שהגיע לראש הבריאה אזי משם יפרד בבחי' פירוד והתחלקות לד' נהרות שהוא תחלת ההתחלקות. והנה כמשל הנהרות שאין נהר א' דומה לחבירו לא במהותו שזהו מים מתוקין וצולין והשני אינו כן. ולא בגודלו שזה נמשך מאתם נטעו פרסאות והשני נמשך מאה וכהג'. אך אין דומים הנהרות עליונות זה לזה דהיינו פישון נילוס שר של מצרים נמשכו ונפלו בו נצוצים רבים מעולם התהו יותר ממה שנפלו לבלב כו'.

² בראשית ב'.

³ כפי שכתב בספרה"ק מגלה עמוקות (פר ואורא) בזה"ל: שבא לדמותו כמו שפליגי מים הם ד' נהרות ארבע שם יפרדו לד' ראשים מ"מ כולם כאחד מקבלין מן הנהר היוצא מעדן שהוא סוד נהר העליון שהוא כמו מרכז היוצא מן העיגול ועו"א שלמה (קהלת ה') דברי חכמים כדברנות וכמסמרות נטועים כלם נתנו מרועי' אחד שהוא מרמוז על מרכז שהוא בני מרכבה כי מרכבה כולה תלוי במרכז כמו הממטר שהוא נטעו באמצע הגן וז"ס פ"ה הדעת טוב ורע בתוך הגן ומתרגמין במציע"ת גינתא לכן תורה"ה בגימי' אמציע"ת כי הוא כמו מרכז" ד בתוך העיגול ז"ש (שם) ויתר מהמ"ה בני הוהר "מרכז" היוצא "מן העיגול לכן דרש בזוהר עינין ד' נהרות על ארבע' שנכנסו לפרסם פי שונה הלכות וכו' והן הן ד' דרכי תורה על ד' עולמות משם יפרדו והיו לד' ראשים על ד' חלקים אבל כולם נתנו מרועי' אחד הכל שב אל מקום אחד ארבע' שאלו משהרין וכו' אל אחד אמרין שהוא סוד נהר העליון שממנו נטעו טלא בכל יומא בזוהר פ' בשלח ז"ש פלגי מים מים שרוא: ד' נהרות ומבין שכולם תלויין בנהר הוא המוציא והמביא אלו ד' נהרות ועל פיו יצאו ועל פיו יבואו כן בהו רואה האדם שלב מלך ביד ה' לכל אשר יחפץ יטנו הקב"ה מטה שהר של מעלה לכל אשר יחפץ.

⁴ כמו שכתב בספרה"ק ששת אמת (פר שמיני חוסי' זול"ק) וזה שרומז במד' שהד' מינים הם בחי' ד' מלכויות. וגם רמז הד' מלכויות בפסוק ומשם יפרד כו' לרמוז כי אדם מוכן לנהר היוצא מעדן כו'. אך משם יפרד לד' נהרות ששם יש תערובות פסולת שלכן נגרש האדם אחר החטא לכבר אלה התערובות.

⁴ וכמובא מהאריז"ל ביצ' הדעת טוב' (פר וישם) בזה"ל: כי נהג מן ג"ע העליון מושך מרכבת השכיני' עם ד' מחנותיה משם נמשך ד' נהרות וכני' בפ' בראשית והם המושלים וממשיכין שפע מיהן בכל העולם. וכן איתא בספר "מערכת האלקות" (פר"ם) בזה הלשון: וכנגד ד' אילוי ישתלשלו ד' מחנות שניה נמו שכתבתי במרכבה. וכנגדם נתחלקה השנה לד' תקופות. וכן כנגדם בארץ ד' נהרות היוצאים מן הגן העליון.

⁵ וכמשי"כ בספרה"ק מגלה עמוקות (פר תריסום) זול"ק: דאי' בפרקי היכלות של ר' ישמעאל היודע סוד שיעור יוצר בראשית מובטח לו שהוא בן עוה"ב ואינו ועקיבא ערבין בדבר וכמו כשהיו נכנסין למשכן הוצרך להיות בחוץ כיוור לרחצה כן כשהנשמה עולה למעלה מרחיצין אותה בנהר דינור גם נעלם משכן הוא ד' פעמים חימה כ' ד' חומות מקיפים קודם שנכנסין למשכן העליון הן הן ד' נהרות המקיפים ובס' הפליאה קורא איתן חומות ברכים חומות לפידים חומות שלמה חומות להוטים וסימן (תהלים לד') ל"כו בו"גים ש"מעו ל"י ריאת ל"י אלמדידם וכמו שד' חומות של אש מקיפים כן ד' חומות של מים רזא דמלא והמים להם חומה מימנים ומשמאלם ואלו ד' מיני מים לדעתיה הראו ליחזקאל כשאיב בא וקו המדה בידו וימד אלף ויעבירני מי אפסים (יחזקאל ו') וימד אלף ויעבירני מי ברכים וימד אלף ויעבירני מי מתנים וימד אלף ויעבירני מ"י נחל אשר לא אוכל לעבור והמים מ"י שחו ז"ס מ"ה ידירות מ"שכנתוה"ת מים ועו"א אמר ר"ע לתלמידיו (תהי"ה) כשתגיעו לאבני ישוש טהור ואלו ד' מיני מים לקבלי' ד' איתון קדישין ז"ש מה הוא צבא דיליה לעילא וכמו שבקדושה ד' מיני מים כן לעומת זה איכא שיש טמא מרקדאמר ר' עקיבא כשתגיעו לאבני ישוש טהור מכלל דאיכא טמא (שערי' ג') ש"עירים ידירות ש"ע"ם (שערי' דב) ש"איה" כתב ש"ע"ר הן מים אחרונים חובה באתר דחובה איתון שריין ידי אסתא אנה לגבי חד מנא לטיסרא חורנא דלית ב"י ממשא ומרומא בראשי איתון מאן איתון. סימן משה"ר מים מרים מאררים רעים זרים.

⁶ לכמובא בספר "עמק קמח" לרבי נפתלי הרץ ברוך ז"ל (שערי' ה' פרק מ"א): אל הענין הוא כי הלא הוא כמו שעיקר הקדושה הוא ד' נהרות, והם ד' אמות השם, סוד זיעת ד' חיות המרכבה, כך כנגדם ישראל גלו בד' נהרות היוצאים בקליפה, והם סוד זיעת ארבע חיות טמאות הנושאות המרכבה הטמאה, והם אריה וסוס ואדם ונחש כנגד יצירה, והם כוללים הכל. וכשגלו הנשמות עיקר כל ניצוצי הנשמות הלכו לשם, לאלו הד' נהרות

מסכת בבא קמא¹⁷.

כללו של דבר, התענוג הרוחני והנצחי לעולם יהיה מוקף מארבע רוחותיו בארבע חומות המעכבים את האדם מלהגיע ולבוא שמה.

והנה ארבע נהרות אלו מתבטאים בארבע דרכים של האדם לקלוט את המציאות, להבין אותה ולהטמיע אותה בתוכו, הנקראים: "פשט", "רמז", "דרוש" ו"סוד".

ה"פשט" הוא ההבנה הבסיסית והשטחית של העניין - המרומז ב"נהר פישון" שהוא מלשון "פה שונה". ה"רמז" הוא הבנת המישור הנוסף הנמצא מעבר למובן הפשוט - המרומז ב"נהר גיחון" כי הרמיזה מגיחה וצצה מתוך התיבות והמילים¹⁸. ה"דרוש" הוא הסקת מסקנה לגבי עניין אחר הדומה לראשון - המרומז ב"נהר חידקל" שהוא נוטריקון "לישנא חדידא קלא לדרשא". וה"סוד" הוא

תפיסת הנקודה האמצעית, הבריח התיכון שממנו מתפצלים הפרטים השונים, הרעיון המרכזי שעליו מושתתים הנתונים הרבים - המרומז ב"נהר פרת" המכוון כנגד סודות התורה ש"פרים ורבים" כמוזכר בחז"ל¹⁹.

וכתב הבני יששכר בספרו אגרא דכלה"ב כי ארבע דרגות הבנה אלו שעל ידיהם האדם משיג כל מידע חיצוני - המתבטאים בארבעה הנהרות הנמשכים מן ה"עדן העליון" - מקורם בארבעה הכוחות היסודיים שבאדם: אש מים רוח ועפר²⁰, כאשר מקומם העיקרי של אלו אצל גוף האדם הוא בארבעה המרות שבו, כמובא בספר כתר שם טוב לרבי אברהם מקולוניא²¹.

ועוד כותב הבני יששכר שם²², כי ארבעה אלו מכוונים גם כנגד השלבים שבהתפתחות העולמות מן האין אל היש, המכונים בספרי קבלה "אצילות", "בריאה", "יצירה"

היוצאים בקליפה. ולכן הוצרכו כל הימים גולים באלו הארבעה, כי כפי בחינות לא אדם ואדם כפי שרשו כי בחינה אחת, ואז גולה עם אותו יהודי שבא מאותו השרות ובחינה נשמה הריא כפי להוציא משם, וזאת תבין כל המזהא משם. גם לטעם זה, גלו למצרים תחילה, כי הוא ראשון לארבע נהרות, שהוא גלות הראש, וחבירו בכל שבאמר עליו 'אנת רישא דהבדא' (דניאל ב' ל"ח), כי סדר הגלות כך הוא, שמתחיל הקדושה לכנס ממזרחא לילך עד למטה עד הרגלים. ולכן כאשר נכנסה שם השכינה עד הרגלים, אז הוא תגבורות החיפונים. כי יבא כהנה צד, ותכף יבוא את הגאולה, יבא לציון גואל, כי תוקף הגלות הוא סיבת הגאולה, כי כיון שישתלמו הרגלים להתברר, אז בלע המת לנצח.

¹⁷ כמבואר בספרה"ק מגלה עמוקות (פר שפוח) זול"ק: ועל סוד התורה אמר מי שחו נחל אשר לא יוכל לעבור כי גאו המים הוא נהר הרביעי נהר פרת שמימיו פרי ורבי למעלה והוא סוד ד' נהרות של גן עדן ובסיטרא אחרא ג"כ ד' נהרות נגד ד' מלכויות גם את זה לעומת זה הן הן ד' נהרות נזיקין כולם ב"מ"ש"ה ססודם ראובני במשה ב"ר מ"בע"ה ש"ר ה"בער יוקח משה את עצמות יוסף שתיקן בור במה שהשליכו אותו הבורה שנתארו תלת גוליידין בשיני דמתרגין במלכמי בשמייה ב"מ"בעה ש"ר ה"בער.

¹⁸ כעין מי שכתב האבן עזרא (בראשית פרק א) וזה לשונו: על בחונך החזה, ולא נדע עם הנה"ן שרש כאדון, ואז נוסף כדון. וואומר שגריאן כן בעבור הרוח שגייה מאן דרך דרש וכן אמרו על גיחון.

¹⁹ כמש"כ בספר 'קהלת יעקב' (ערך ג) זול"ק: גיחון רומז על רמז של נהרות היוצאין מעדן, הן ד' פנים שדורשה נדרשת פשט דרוש סוד רמז, פישון של שנה הלכות והוא פשט, גיחון רמז, חידקל שרש חרש חרש חרש קלה לדרשא. פרת סוד, כך הבנתי מדברי קדשו של דוד הוזהר בהאש דף כ"ו ע"ב כמו שכתבתי בגליון שם.

²⁰ וכפי שמבאר בספרה"ק מגלה עמוקות (ואתחנן אופן רב) זול"ק: ידוע ששם קיבל התורה שלשה פעמים. בסו"ת, בסנין, באה מועד, בערבות ארבע, וסוטה ל"ז ע"ב. ולפי שסוד התורה יש לה ארבעה לבושים, רצה משה ליכנס לארץ ולהשיג לטעם רביעי ד' תיקונים של תורה. ועל זה אמר ואתחנן אל אדני, מנחה ששם של אדני יש לו ד' אותיות ואני לא קבלתי התורה רק ד' פעמים, נמצא שחל לאות אחד דהיינו לבוש א' מן ד' לבושי התורה (שמימנן פרה"ס) ששם ר"ק, ששם פ"ק, ששם שבעדן, וקושימי ששנה הרביעי הוא נהר חת (בראשית ד', ע) על שם סודות התורה ששם פרים ורבים (ענין ברכות ע"ב ע"ג וכו'), ועל זה התחיל משה ואמר ואתחנן אל ה'; שרצה להגיע אל אמונן רבתי שישגי סודות התורה. ולכן אמר אתה החלית להראות את גדלך בניני, תמן אתמר נפשי יצאה בדתברו (שיר השירים ה' ו) שקדמה נפש של תורה. ואחר כך את ידך החזקה באהל מועד, ששם קבלו תורה שבעל פה. ואחר כך כנגד ערבות מואב, אמר אשר מי אל בשמים ובארץ שהם כנגד רמזים של תורה, לכן אלה הדברים אשר דבר משה (ויברים א', א). הוכיח אותם ברמז, ברמז דייקא, כי בכאן עלה למדריגת רמזים של תורה, וכן אליה הדברים"ם בגמטריא רמזים. אבל לדעתו לא עלה לאמונן רבתי, לכן אמר אעביר"ה נא. שהוא החיפוף אתון ארבעה, שבארתה את הארץ, כל ש בארץ ארבעה נהרות מקיפין אותה, כמש"ל על הנהרות לוינה"ה (תהלים כ"ד), ונהנה הרביעי הוא פרת (בראשית ב') שהוא המאור הגדול ורזין דאורייתא, לכן רוצה אני ליכנס לארץ ישראל. והשבי הקב"ה רב כל, כבר הגעת למדריגת אמונן רבתי,

שכבר הגעת רזיון דאורייתא, ואין צריך אתה לארץ ישראל עבור זה.
²¹ ואלו דברי קדשו (דף שסו ע"א. פרשה סז): ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן (בראשית ב' ד). ר' סימון פתח (אבות ד' ט) בתקפתה לנצח וכו', תוקף שנתן הקב"ה לאדם הראשון וכו', כיון שהניח וכו' (פ"ד פ"ד פ"ד א). ענין הפתיחה נ"ל דהוקשה לו מה ענין הארבע נהרות לכאן, ר"ל לכותב בסדר יצירת מעשה בראשית, על כן תירץ הגם דאין מקרא יוצא מיד פשוט, על כרחך מדבר גם כן בדרך רמז בדרך אדם הראשון, והביא לפתחה הפסוק ותקפהו לנצח וכו'. דהנה הארבעה פסוקים אינם מאמינים שאלו לא חטא אדם היו חיים לעולם, דהנה הם מבינים בטבעיים כי כל מורכב נפסד, והנה האדם מורכב מד' יסודות, לא כן אנתו חלק השם אשר גילה לנו סודות תורתו וחכמתו, מקובל בידינו אלו לא חטא אדם הראשון היה גופו ספירי מיסודות רוחניים ענין מלאכי מרום, וכן עתידים צדיקים שיעמדו כלבושיהם (תפוחי ק"א ע"ב), הן הם לבושי רוחיים חלוקא דרבנן ממעשה המצות בא מעדן העליון אשר שם מקום המצות וזמא נתהווה החלוקא דרבנן. והנה מקור המצות בעדן העליון הם יסודות גמור אינו מושג, אבל בהתפשטות לאדם המקיים המצות ובפרט בחיותו בגן, אזי יכונ חסד להשיג בהתרחבות השכל ומדע שלו להיות כלי לקבל, ולתבטבט באותו הלבשושי כפי מה המקבל, על אף תימה אע"פ היה יכול להתקיים לנצח אדם המורכב, כיון שגופו המורכב אינו גוף מוגשם כאשר עניני רואות כעת. ושהביא הפסוק לעד תקפחהו לנצח וכו' תוקף שנתן הקב"ה וכו', והבן שנתן לו תוקף להתקיים לעולם, וכיון שהלך אחר דעתו יש נחש וכו'. ובדרך הזה תיפרש הכתוב בכאן בדרך רמז (בראשית ב' ו) ונה"ר, הוא ענין השפע מקור המצות, יוצא מעדן העליון ששם מקור המצות להשקות את הגן, היינו אל האדם הישגי כגון המתהוות ממנו חלוקא דרבנן וגוף רוחני כבדי שיהיה חי לעולם. ומש"ס יפ"ד, ר"ל כאשר יכרז מגן ויבא לעולם הוא המוגשם, אזי והיה גופו לארבע"ה ראשי"ם. היינו ארבע יסודות שגמיים ומורכבים, ולא יתקיים כי יתפרדו יסודותיו. ונהג יש מקום אתנו לפרש בפרטיות השמות על ארבע יסודות אשר וכו מים עפר יכונו בשמות הנהרות, אבל מסכנו על המענין ולקצר באנו והמטכיל שבו.

²² וכן כתב גם בעל ה"לשם זצ"ל (לשם שבו ואתחנן, ספר הדעי"ה דוד"ש ד"ע קכ ספון א) וזה לשונו: ועכ"פ הוא כי חד נהרות עם חד יסודין ענין אחד הם. ופשוט הוא יסוד העפר מערב רפאל. וגיחון הוא יסוד האש צפון גבריאל. חידקל הוא יסוד הרוח מזרח נוריאל. פרת הוא יסוד המים דרום מיקאל.

²³ וזה לשונו: וכתב וזהב הארץ ההיא טוב שם הבדלל רמז הוא כל ארץ החיילה אשר שם הזהב, וכתבי וזהב הארץ ההיא טוב שם הבדלל רמז הוא ללחה הלכנה, ומדמה אותה לזהב בעבור אדם הדם הנבדל מן הלבנה בבשולה, ושם הנהר השני גיחון הוא הסוכב את כל ארץ כוש רמז למרה שחורה, ושם גיחון רמז כמו הולך על גחון, כי בעל מרה שחורה הולך כפוף. היינו זה הנהר הלישוי חדקל, רמז למרה היוקרה הדומה לאש שהוא חד וקל. והנה הרביעי הוא פרת רמז לים, ואומר ר"ל כל השותה מי פרת וכו. כי ממיטת הים נעשה הרביעי, פירושו הנפש החמה הוא עצם פשוט, משלים חסרון גוף טבעי, מורכב מארבע יסודות שהוא עולם השפל, והוא יסוד ה"ה"ה שנאמר בהבראם ב"ה" בראם, הרי כי ב"ה יהיה צור עולמיים, עליון, ואמצעי, ושפל.

¹⁰ אגרא דכלה כפר בראשית.

היש והמציאות התחנתונה הוא בדירוג של "אור", "מים" ו"רקיע", כאשר ה"אור" הוא האינסוף המופשט והרוחני, ה"רקיע" הוא החומר המוחלט, והחלק הנקרא "מים" הוא המחבר ביניהם.

ומבאר הרה"ק בעל האור לשמים מאפסא זי"ע, כי ה"אור" הרוחני הלזה הוא זה שמשתלשל ומתגשם עד שלבסוף הוא עצמו חלק בלתי נפרד מה"רקיע" שהוא השלב הסופי שבו האור האלוקי מופיע באופן מוחשי וגשמי, וכידוע מדברי האריז"ל שה"כלים" אינם עניין נוסף ל"אורות" אלא אדרבא הם מתהווים מהתעבות האור וגסותו, התעבות הנעשית על ידי ה"הכאה" שבין אור ישר מצד הש"י"ת לאור חוזר מצד הנבראים.

לאור זאת אנו למדים כי באמצעות ה"כתנות עור" שהם חומר הגוף וגשמיותו, אנו מסוגלים להגיע ל"אור" האלוקי הרוחני המכונה "כתנות אור", והיינו כי על ידו ודרכו אפשר לגעת ולידבק באותו "אור הגנוז"^{כא} שממנו נובע גם דרך הסוד שבתורה^{כב}, וכדברי הרמב"ם שמביא הרה"ק בעל הישמח משה זי"ע^{כג}.

ומבוא בספרי החסידות כי ההבדל בין ה"אור" ל"עור" הוא מפני שהאות אל"ף מייצגת את הכוח האלוקי המופשט הקיים ונמצא בכל מקום, את אותה היחידה החוזרת על עצמה בשאר יתר המספרים או האותיות^{כד}, ואילו שאר

ו"עשיה", הפשט בעשיה, הרמז ביצירה, הדרוש בבריאה, והסוד באצילות, ובסדר הספירות הם: כתר, חכמה, בינה ותפארת, וארבע הנהרות מכונים: "נהירו דעתיקא" [כתר], "נהירו דחכמתא" [חכמה], "נהירו דאימא" [בינה], "נהירו דע' ענפין" [תפארת - זעיר אנפין]^{טו}.

"כתנות עור" \ "אור"

אחד הביטויים הבולטים בספרי הקבלה והחסידות - המובא גם בזוהר הקדוש^{טז} - לשינוי הרוחני שחל באדם הראשון כתוצאה מחטאו וגירושו מגן עדן, הוא בכך שכאשר הוא נברא היה הוא לבוש עם "כתנות אור", דהיינו שהיתה לו האפשרות להרגיש את ה"אור" שהיה גזוז בתוכו, אמנם לאחר שחטא - סטה מן ההרגשה הזאת, ובמקום להרגיש את ה"אור" נתלבש ב"כתנות עור" וכדכתיב "ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם"^{יז} - אות האל"ף נתחלף בעי"ן, ה"אור" הפנימי נתחלף ב"עור" החיצוני.

ומבואר בספה"ק אור לשמים^{יח} כי ה"כתנות עור" הגשמיים, שהם חומר הגוף ששנשמת האדם נתונה בתוכו, אינם מציאות בפני עצמה, אלא הם התעבות והשתקפות של ה"כתנות אור" העליונים. שהרי אחד מהדרכים המובאים בקבלה להציג את סדר ההשתלשלות מן האין הנעלם אל

^{טו} כמובא בכתבי הרמ"מ משקלוב ז"ל (ספר אור דמרימנותא דל' פז): בזה"ל: ארבע נהרות אשר מתפשטין מעדן גן אלקים, והיו לארבעה ראשים (בראשית פ"ב), נהירו דעתיקא כו', נהירו דחכמתא, נהירו דאימא כו', נהירו דע' ענפין. ע' נפש אשר בא לבית יעקב (ע"פ ז"ח פ"ג כ"ג).

^{טז} ויע' בבאיורי הזוהר להגרמ"מ משקלוב ז"ל דף נח ודף צט ודף פ"ג.

^{יז} ראה זוה"ק ח"א דף לו ע"ב.

^{יח} וכן איתא בזוה"ק (ח"ב דף רט"ז ע"ב) בזה"ל: ותא חזי, אדם הראשון כד הוה בגנתא עדן, וכו' מתלבש כלבושא כנוונא דלעילא, ואיהו לבושא דנהורא עלאה, כיון דאתתך מגנתא עדן, ואצטריך לוונון דהאי עלמא, מה כתיב (בראשית ג' א) ויעש יי"ה אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. בקדמיתא הוו כתנות אור, אור דההוא נהורא עלאה דמשמ ביה בגן עדן, וכיון דהא גנתא דעדן נהורא עלאה דנהיר משמש ביה, ועל דא אדם קדמאה דק עאל לגו גנתא, אלביש ליה קודשא בריך הוא בלבושא דההוא נהורא, ואעיל ליה תמן, ואי לא אתלבש בקדמיתא בההוא נהורא, לא ייעול לתמן. כיון דאתתך מתמן, ואצטריך למלבושא אחרא, כדון ויעש יי"ה אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור, וכלא כמה דאצטריך.

^{יט} בראשית ג' כא.

^{כא} ואילו דברי קדשו (פ"ב בראשית: כתנות עור, ואיתא בגמרא (בר"כ כ"ב) בתורתו של רבי מאיר היה כתוב באלף, ותרווייהו הם אמת, דאיתא בסה"ק (ע"ה ש"א פ"ו פ"ח) שהשפע נקרא בחינת אמר - ו"ת אור" מ"ם רקיע" כי בחתלתלה מלמעלה הוא בחינת אור, בחי"א עלאה, ואח"כ נגוד קצת נק' בחינת מים, ואח"כ בחי' רקיע. וזהו כתנות עור, עי"ן ובאל"ף, כי למעלה הוא בחינת אור באל"ף, ואח"כ כסגוד נקרא בחינת רקיע, וזהו כתנות עור בעי"ן, וילבישם - בסוד המלבוש ודו"ק.

^{כב} זוה"ק תרומה קס"ז ע"א, ויע' שו"ת חיים שו"ת א"ו פ"ו מ"ח.

^{כג} כדאיתא בספה"ק אהבת שלום (פ"ר ישלח) בזה"ל: והנה להבין מה זה אור הגנוז ומהו טוב הגנוז. יש לפשר על דרך זה, הדנה ידוע (ע"י שיע"כ כונת המעשה ידוע) שהשם הו"ה הוא חיות כל העולמות, והנה בששת ימי בראשית היה מאיר השם הו"ה במילוי יודין

^{כד} כמש"כ השל"ה הקדוש (תולדות אדם, בית חכמה, תניינא ד') בזה"ל: רק כשנתגשם האדם וסילק האור סוד כתנות אור ב'א' רק כתנות עור ב'ע' שהוא עיור ונסתלק עץ חיים וגרם מיתה, כן נתגשמה התורה לעבדה ולשמרה מעשה מצוות הגשמיים, ומכל מקום תפוחי זהב כו'. לכך נמצא בתורה סוד רומז, כמו שנתנו דורשי רשומות סימן פ"ד"ס ראשי תיבות פשט דרוש רמז סוד. וסוד הוא האור הגנוז הנסתר עתה ממנו לסבת הסתלקות אור כתנות אור הוא עצם השלשון קודש, ורמז הוא מעשי מצוות הגשמיים.

^{כה} ואילו דבריו (פ"ב בראשית דף י"ג): והנה מתחלה היה האדם כמו רוחני, והיה לו כתנות אור מקיף (ע"י זוהר ח"א ע"ב ע"ג), והשגתו היתה שלימה, ולא נטה אחר מפורסמות דהיינו תאות הדמיונות, על כל לא היה לו כלל השגת טוב ורע שהוא מיוחד גם לבהמה, רק השגת אמת ושקר היה לו, וגם המשגל לא היה לו להאור רק למצוה תכפילין, ולכך גלוי ערוה לא היה גנות אצלו ולא השיג גנותו. כי הגנות נצמח מכח התאוה, ואם כן היה כאחד מצבא המתור. אבל אחר חמטא שט בכחמה נעשה לו כתנות עור מסך המבדיל ונטה להמפורסמות, ואבד שלמותו והשגתו האמיתית, דהיינו השגת ובהינת אמת ושקר, וששתיה כהשגת טוב ורע שהוא פועל דימיני שורש התאוה, והנך רואה מה שאבד ממנו ובאיזה ענין שבו, עד כאן דברי הרמב"ם אף שאין זה לשוננו, ויש במ"ש הוספת ענין קצת.

^{כז} כמש"כ רבי חיים מואלוז'ין זצ"ל בספרו נפש החיים (שער ג פ"ג) וז"ל: וענין עפר ואפר הוא כענין כוונת פרה דאדמה שוכללו הפ"ר דינין במקור שורשם באלף שהוא כח הפשוט של כל האותיות. וענין החילוק בין עפר לאמר כענין החילוק בין כתנות עור לאור.

האותיות אינם אלא כפילויות וחזרות על אותות כוח רוחני מופשט¹⁶.

לעומת זאת האות עי"ן מבטאת את החומר הממשי של המציאות המתחלק לפי שבע המידות הכוללות את עשר תתי הרגשות שבכל אחת מהן¹⁷. ככל שהאדם מסלק את עצמו מההרגשה המוחלטת של המציאות הגשמית וממיר יותר ויותר במציאות האלוקית הרוחנית - כך הוא מהפך את ה"כתנות עור" שלו ל"כתנות אור"¹⁸, וכפי שזכה משה רבינו למדריגה זו כמו שנאמר "כי קרן עור פניו"¹⁹, בבחינת "אספקלריא המאירה"²⁰.

לאור זאת מבאר הרמ"ק את מה שאמר חז"ל²¹ ששספר תורה של רבי מאיר היה כתוב "כתנות אור" באל"ף במקום "כתנות עור" בעי"ן, והיינו שאין הכוונה בכך כפשוטו שהרי אם כן ספר תורה זה בוודאי פסול הוא, אלא הכוונה היא

האדם לאחר שהופך את ה"כתנות עור" ל"כתנות אור" היא

¹⁶ כמובא בכתבי קודש להמגיד ממעריטש ז"ע בזה"ל: והנה הכלל למשל כשהשכל הוא האב מתחילה יש לו שכל גדול, ואחר כך מלבישו באחר ואחר באחר, למשל הא' ב'ו, והב' גימל, עד שגב לבדו יתפוס ה'ו, והבן אחר כך מקבל באחור בתשי"ק, מתחילה בת' ואחר כך משין"ו ואחר כך יכול לבוא להשכל הגדול שהוא האל"ף, עכ"ל. האגריה האלוקית הראשונה שהתפשטה היא - בכיכול - בזמן מעמזה, בזמן בריאת העולם, על מנת לברוא אדם, ישות נוספת ויחלה, ומבטאת אות האישונה אל"ף. כל אדם הבאה אחריה אינה אלא כפילות של האות הקודמת, כך שלמשל האות ב"ית" מתארת את הכלי הראשון שבא להגדיר ולתחום את אותו כוח אנרגי אינסיפי מופשט על מנת שיוכל להופיע כישות מובגלת, וכך הלאה לגבי שאר האותיות.

¹⁷ כמכ"כ בספרה"ק שפת אמת (פר וירא תרלה"ו) וז"ל: במדרש ואחר עורי נקפו זאת כו' אחר שמלתי עצמי כו'. כי נקודה זאת היא חיות הכל וכל הנבראים נקשרים בנקודה פנימית הג"ל. רק שהתגלות הנקודה הוא לפי חשיבות המקבלים דכ' סוד ה' ליראי כמד' כשתמול תקח סודו על נפש ע' זקנים כו'. דכתיב ויבדל בין האור כו'. ובאמת הני' אומות הם המסתירין האור והוא ההפך בין אור לעור דכתיב ויעש כו' כתנות עור. וכתורתו של ר"מ אור כתיב כו'. ובני' זכו לברית מילה שהוא להסיר עור ח"ל ונתגלה להם נקודת הפנימית אשר שם שורש הכל כנ"ל. ונקרא פתח האלהים כי משם מתחיל ההתפשטות לכל הע' אומות ובני' זוכין ע"ז המילה להיות דבוקין בפתח האלה קודם כל המהשכות שבאים לעולם ככ"ל. ויש בכלל הבריאה עולם שנה נפש כידעו. ויש ג' בריאות. קשת בעולם. ושבת בריה בזמן שנה. ומילה בנפש.

¹⁸ וכן ע"ד איתא בספרה"ק שפת אמת (פר רמ) וז"ל: טעם שנפרדו לע' אומות לפי שקודם חטא אד"הי' הי' אור באל"ף ואח"כ עור בעי"ן וילבישם אותם וממנו ירש נמרוד כתנות עור בעי"ן וכן גבדים של אד"הי' שלבש נמרוד והי' נתיראין ממנו כל חית השדה והוא סוד הו"ו על ע' קליפין כל נפרדו לע' שרים ובאמרים הי' תיקון אור באל"ף.

¹⁹ וכמו שמבואר בספרה"ק אהבת שלום (פר מקו) בזה"ל: כי מבואר אצלנו כמה פעמים (עי' פר וירא דהי וירא הד) שצריך לך אש המהשכל להמשיך על עצמו האי' היינו אלופו של עולם, על ידי זה נעשה מכתנות עור באור אור. וזו היא בחינת חליפות שרלות, שנהלך בתנועת עור בע' לאור בא'.

²⁰ שמות לד כט.

²¹ כמו שכתב הגר"מ צ"ל במירושו לספר דצניעותא (פרק ה) וז"ל: ר"ל שאחר שחטא לחן קודם דעשיית כתנות עור משכא דחוויה ומשה זכה לאספקלריא דנריה שגופו נדחק כידעו וקרן עור שלו ונעשה כלו אצילות שעור שלו נעשה מלכות דאצילות זהו קרן עורי כו'.

²² וראה בספרו: עין גרושין שכתב וז"ל: ולכן הרעש מחוק הקליפה. ולחיות שהאדם בחינתו קודש מלוש בכתנות אור, ויורדותיו אם היה זוכה אליהם כולם מצד הקדושה שהוא א' היחוד הגמור, שבו א' הוא אור. אמנם תקראין אלה, הו"ח רחיה תולדותיו בקליפות לחוקה כענין קין שהיה רשע מחוק הקליפה בתולדותיו. לכן נתלבש בכתנות עור שבמקום א' נתחף על ע' שועל ע' שחלק הקב"ה זרעו לע' שרים. כולם ככתנות עור שבמקום א' נתחף על ע' שועל ע' שיעור קרב' הקליפות, ולהחם פשע ולכלות חייצנים. כיון שזכה ביחוד, הו"ח בעיניו כשרים וקליפות, ולהחם פשע ולכלות חטאת נתן לו כתנות עור ונתלבש שמתנו בעור זה. ופשט בגדיו חושף, ולבש בגדי עור ונשר לכלות הבשר הזה, ולהכניעו ולשבדו בעבודת הקדושה, ולכלותה ולהכניע הגוף והקליפה ולקדושה ולהכניסה בקדושה כמו שהיתה קודם חטאו. והו' מה שהיה

²³ וראה בדברי הקדושים (עשרה מאמרים המבארים הטעם לו): שהאדם לאחר שנתלבש בכתנות עור ויחזור לכתנות אור, מעלתו יהיה יותר גדולה מאילו היה נשאר כתנות אור כתחלה, כי אז נברא בבחינה בעלמא אינה גלויה כל כך, אבל עתה נתגלה הבחינה טוב רוע ושקולים הם הצדדים, ובידו להטות הכף כמו שיצא.

כתוב בתורתו של ר' מאיר "כתנות אור". ואי אפשר דברים כפשוטם שהיה כתוב במש "כתנות אור", ונתן היה פוסל ספר תורה. ועוד, שאין הדבר מתיישב. כי קודם היה כתנות אור כי אי אפשר לומר שאחרי חטאו נתלבש באור. אלא ודאי הכוונה כי היה נקוד על "עור" לומר נתחף לו "עור" ב"אור" מן הטעם שפי'.

²⁴ בראשית רבה כ. כ.

²⁵ ראה מה דאיתא ביעץ חיים' (שער מט ס"ד): ואח"כ עשה לו ג"כ מלבוש אחר מקליפות

נוגה והם כתנות עור וכנגד המלבוש דכתנות אור גי' הרץ' היה כתוב בספרו של ר"מ כתנות אור וזהו קליפת נגה הוא משכא דחויא כי הרי היא הקליפה חצונה שבכולם בערך הנחש הדבוקה עם הקדושה.

²⁶ כדאיתא ביעץ חיים' (שער נ"ב) בזה"ל: גם גבין למה נקרא זה יצ"ה וזה יצא"ר והענין

כי אותו קליפת נוגה מדעתה ומרצונה עושה אותן מלבושין לנפש כדי לצוד את הנפש לחלקה ליהנות ממנה וזו כתנות עור משכא דחויא והיא נהנית שמתלבש הנפש שטורה שם ואמנם הנשמות הקדשות שכבר נטהרו נעשה להם לבושין מכתנות אור אך אותן הנשמות שלא נטהרו לגמרי תכף צאתן נעשה להם מלבוש גוף מכתנות עור.

וכן מובא בספר ערכי הכינויים לרבי משה זכות (א' ואת ב'י, וכו') וז"ל: כתנות עור הוא סוד אורות נוגה שבהם נתלבש אדם הראשון אחר חטאו. ומשם נמשכים ב' המלאכים הנק' יצר טוב ויצר הרע, שתייכים לכל נפש. כי כוננת נוגה ליהנות מקדושת הנשמות, וגם בה מכוונת להחטיאו אולי יפיתה ויתוכל לו. ואלה הכתנות נעשות מזווג זו"ן דנוגה, אך בזכות האדם הבא ליטרה אז יזכה לכתנות אור מזו"ן דקדושה.

²⁷ כמכ"כ האריז"ל ביעץ חיים' (שער מט ס"ה) וז"ל: והב' הוא מקלי' נוגה והוא כלול מצי"ט ומיצה"ר מלאך ושיד ונקרא נפש הבהמית טו"ר והנה זה הגוף האמיתי שהוא מקלי' נוגה שהוא לבוש אל הנ"ל אשר נקרא כתנות עור לחיותו כלול משוב ורע אחר שנתערב ע"י חטא אד"הי' צריך לבררו והוא נעשה ע"י התורה והמצוה וזהו כל הפעולה שעושים ישראל עד ביאת המשיח.

וכן איתא בספרה"ק דברי חיים' (פר רצונה) וז"ל: והנה כשחטא אדם ונפל ממדרגתו, והיה ערום בלא לבוש, כי לבושיו אור באל"ף שחלק ממנו (תיקו"ף ב'תפסתי י'ע) וירא עצמו ערום, ויעש ד' אלקים כתנות עור (בראשית ב'א) שיתקנו הנוצרות הקדושים ויעשה מהע"ן אל"ף, שיעיר תכלית האדם ויחזק להתחיל קליפתו מריא למתקא. כמבואר בזה"ק (בהקדמת ד') דכרזא עור מאן מנכון דמהפך לשפוט לנהורא ומריא וכו'.

²⁸ וז"ל (תולדות אדם, שיד דוד ס"א): וזה יהיה לעתיד לאחר הזיווך והצירוף שחורבנות וצערות שסובלים ומעוררים בתשובה, ישבתו הקליפות ועתיד מלאך המות לישחט, והרע יתמתק מכח זכות הצדיקים שכבשו על יצרם ככ"ל ולקחוהו לעבודתם הקדוש. ואז כתנות עור בע' שהוא לע"ן עור יתחפר להיות עין רואה, כי מכח עין עור יתגלה ראות ויהיה יתרון לאור מן החושך מכח החושך, ולא זו שיחזיר העולם לכוננת הבריאה להיות כתנות אור, אלא אפילו יהיה תוספת אור, כסוד כי עי'ן בעי'ן יראו בשב"ה ציון, כי עין עור שהוא כתנות עור יוחזר לעי'ן טוב טוב רואה.

²⁹ ואלו דבריו הקדושים (עשרה מאמרים המבארים הטעם לו): שהאדם לאחר שנתלבש בכתנות עור ויחזור לכתנות אור, מעלתו יהיה יותר גדולה מאילו היה נשאר כתנות אור כתחלה, כי אז נברא בבחינה בעלמא אינה גלויה כל כך, אבל עתה נתגלה הבחינה טוב רוע ושקולים הם הצדדים, ובידו להטות הכף כמו שיצא.

מושך בערלתו היה^{מא}. ומבאר הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע^{מב} כי שתי החטאות אלו של האדם יצרו אצלו שני מסכים המפרידים בינו ובין ההרגשה הנעלית של "גן עדן", הנקראים: "כרובים" ו"להט החרב המתהפכת" המונעים בכל עת מן האדם להגיע אל העונג הרוחני של הנשמה הנקראת "גן עדן".

כמו כן, ניתן לחלק את החטא של אדם הראשון לשתי חלקים אחרים, וכפי שכבר הזכרנו בגיליון הקודם שהאדם הצטווה לקיים את מצוות אלוקיו המתחלקות לשתי חלקים, האחת היא רמ"ח מצוות עשה בבחינת "לעבדה" אשר בלעדיהם האדם אינו יכול להיכנס ל"גן עדן" - מה שמתבטא בהצבת ה"כרובים" בפתחו של גן עדן, והשנייה היא שס"ה מצוות לא תעשה בבחינת "לשמרה" - מה שמתבטא בהעמדת ה"להט החרב המתהפכת" שמה^{מג}.

ומבאר בספה"ק באר מים חיים^{מד} כי שתי שמירות אלו הם שתי נטיות הנמצאים בתוך האדם שמונעים ממנו להרגיש את נועם מתיקות ועריבות ה"גן עדן" והיינו להתענג על ה', והדרך היחידי שהוא יכול להגיע לזה הוא על ידי קיום

גדולה וחשובה יותר ממי שמתחילתו היה לבוש ב"כתנות אור", שהרי עיקר התענוג מושג דווקא על ידי העמל והיגיעה - כשהאדם מכיר את בוראו באמצעות הלבושים הסובבים אותו ומכסים עליו, שהם מחשבה, דיבור ומעשה^{לה}.

ואיתא בספה"ק באר מים חיים^{לה} כי לכן, למרות שבהיות האדם לבוש בחומר הרי שאפילו אם ילמד תורה וחכמה יהיו אלו קניין חיצוני ולא קניין עצמי כך שאינו מתעצם בו^{לו}, מכל מקום הרי שעל ידי ה"כתנות עור" שהם "מסך המבדיל" ניתן לראות טוב יותר - ובבהירות רבה יותר - את האור עצמו.

כרובים - להט החרב המתהפכת

והנה לפי הנלמד בחז"ל מחולק חטא אדם הראשון לשני חלקים, האחד מתבטא בהחטאה וסטייה פנימית שבשכל וכמו שאמרו "אדם הראשון מין היה"^{מז}, והשני מתבטא בהחטאה חיצונית שבמעשה כמו שאמרו "אדם הראשון

לו כמס"כ השל"ה הקדוש (תולדות אדם, רמזי אותיות לחימת הקדושה) לו^{מא}: וְהָאִיר הַשֶּׁם עֵינָיו בְּדֹרוֹשׁ הַנֶּעְלָם הַזֶּה, שִׁפְרוּשׁוֹ מֵעֵינָיו הַלְבוּשִׁים, כִּי אַחַר שִׁנּוּר אָדָם מִן עֵדֶן אָבַד אֶת לְבוּשׁוֹ וְנִשְׁאָר עֵרֹם, כְּדַכְתִּיב כִּי עֵרֹמִים הֵם, כִּי סִבְלַת מַלְאָךְ הָאֹרֹךְ וְנִשְׁאָרוּ הַרוּחוֹת עֵרֹמִים בְּלִי לְבוּשׁ, עַד שֶׁהִלְבִּישׁם הַקֹּדֶשׁ כְּתָנוֹת עוֹר מֵאִיר עוֹלָם הָאֵל, וְעַמְד בְּעוֹלָם הַזֶּה זֶמַן עַד שֶׁמָוֶן הַמַּעֲשֶׂה וְקִיּוֹם הַמְצוּהָ תִּלְכַּשׁ בְּגוֹן עֵדֶן כְּדִפְרִישׁוֹ, וְלִכֵּן אִם הָיִיתָ שֶׁכָּעֲמַדוּ שִׁירָא לְבוּשֵׁי פִסְקָה זוֹהַמְתָּ, אִמַּת כִּי זִכְכּוּ חוֹמֵרֵם הֲרַבָּה, אֲבָל עַם כָּל הָאֵל אֵילֵּי הַיָּם וְנִכְסִים בְּגוֹן עֵדֶן הָיוּ עוֹמְדִים עֵרֹמִים בְּלִי לְבוּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁעִידָן לֹא קִיַּיְמוּ אֶת הַמְצוּת, וְבִלִּי קִיּוֹם הַמְצוּת אִין בִּמְהָ הַתְּלַכְשׁ כְּדִפְרִישׁוֹ.

לה ולז"ק (פר בראשית פ"ג פסוק כא): ויעשה ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. כי אחר שראה הקב"ה שטוב בנייני האדם לראות ולהינין בטוב ה' ובגדולתו וזיו יקר תפארתו, והנה לראות להם בבחינה השלימה באספקלריא המאירה אי אפשר, לצד שהלך בחושך וכשיסתכל תתאום באור הגדול והנורא יכהה אור עיניו באופן שלא יוכל לקבל עצם האור בשום אופן, ואמנם הבא לטהר מסייעין אותו ותופך ה' להנהיגו מאורו הרב, מה עשה הקב"ה האיר לו דרך מסך המבדיל שיוכל להסתכל ולקבל האור ההוא. ועל כן יעשה להם כתנות עור סוד התפילין שהבתים הם על עור ועל ידם מאיר אור המוחין מן פרשיות.

לו כמובא בספה"ק ישמח משה (פר חקת דף סה ע"ב) בזה"ל: והנה ידוע (עיין זוהר ח"א ע"ב) כי קודם החטא היה כתנות אור באל"ף ותורה אור, ולא היה מסך המבדיל בין האדם ובין התורה והחכמה, ובקל היה מתעצם עם התורה והחכמה שיהיה הוא ותבונתו אחד, ועל ידי הזוהמא של החטא נעשה כתנות עור בענין עור בעד אור והוא המסך המבדיל, ו"ל הזוהמא הכרוכה בו היא המבדיל בין התורה והחכמה ובין האדם, וגם הלומד התורה והחכמה, מכל מקום אינו מתעצם בו והיא קנין חוצאי ולא קנין עצם.

מז שנהדרין על"פ. ^{מא} מהם.

מב וזה לשון קדשו בספרו פרי צדיק (פר משפטים, אות ד): ועל זה רמזו ז"ל (סנהדרין לה ע"ב) אדם הראשון מושך בערלתו היה היינו הפגם הראשון של ברית המעור וגם אדם הראשון מין היה והינו שנטה לדעתו של נחש בלשון הרע שאמר נכרכי לעיל דשחו בשמים מים ולשונם ונו: וכמו שכתב רמב"ם (סוף ה' סוּמַתָּא צִדְקָה) ועל זה אמרו איכה אן נטה לכך כמו שאמרו בגמרא (שם) והוא מהפגם הב' של ברית השלשון.

והנה ידוע שמעשה בעירה גופא נעשה משחית ומסך המבדיל לפני האדם לכל ויכל לבנות הקדושה כמו שנאמר תיסקר רעתך ונאמר רוחכם אש תאלככם וכמו שאמרו (עירובין יח ע"ב) באדם הראשון בהק"ל שנים שהוליד רוחין שו"ל. ועל זה נאמר וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת שהם שני מיני מסכים שנעשו על ידי

שני הפגמים הנ"ל של ברית המעור וברית השלשון. כרובים המה מפגם ברית המעור כי אמרו (תנחומי ג' ע"ב) מאי כרוב כרביא כי אפי' זוטר והיינו בחינת נער שבקדושה שנאמר עליו כי נער ישראל ואבהו והיינו מי שנשמר מעורו בקדושת הברית. והיפך מי שפוגם בזה נקרא גם כן נער בחינת חטאת נעורים כמו שנאמר כי יצר לב האדם רע מעורו וזה נאמר על דור המבול שהיו מעותדים לקבל התורה וכמו שאמרו בוזהר הקדוש (ח"ג דף סו) ובמדרש רבה (פרשה יז) ורמזו בשג"ם גימטריא משש. רק מפני שפגמו בקדושה זו נינתה התורה ליוצאי מצרים שהיו נגדרים בזה ועליהם נאמר זכרתי לך חסד נעוריי וגו' ולכן נקרא מסך של פגם הברית כרובים בחינת נעירות של היפך.

ולחט החרב המתהפכת הוא נגד פגם השלשון הרע כמו שנאמר ולשונם חרב חדה. והיא מתהפכת וכמו שאמרו (בראשית רבה פר ס"ה) על הנחש פסוק איש לשון בל יכין בארץ ופסוק איש תהפוכות וגו' זה הנחש עיין שם כי ידי אדיש לשון בל יכין מדבר בלשון התפוכות.

ועל ידי שני הפגמים הנ"ל נעשה מסך המבדיל לפני האדם לכל לכנוס לפתח של הקדושה. ועל זה אמר דצדיקים יבאו בו כי צדיק לפני טוב כמו שנאמר אמרו צדיק כי טוב והיפך מטוב הוא רע כמו שנאמר את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ואיתא (שבת קמ"ט) אין אל טוב אלא רע. ופגם הברית נקרא רע כמו שכתבתי בפרישת יושב. וכן לשון הרע בקראן כן וכמו שדרשו (סריפין טו ע"ב) זאת תהיה תורת המצורע המוציא רע. והצדיק הנקי מכל זה אין לפניו מסכים אלו.

מג וכן עז"ז ביאר רבי יוסף כבוד שור (בראשית פ"ג פס"ד) את האמור במקרא: מתחילה שם האדם לעבדה ולשמרה, וכשיגיש האדם, שם הכרובים לחרישה, דהוא לשון כרובא. וזהו "לעבדה", ולהט החרב "לשמרה".

מד ואלו דברי קדשו (פר בראשית פ"ג): ולזה הוצרך לשני שמירות, ובחתיחה וישכן מקדם לגן עדן כלומר תיכף מחוץ לגן עדן את הכרובים ופירש רש"י, מלאכי חבלה והם הם אשר נעשו מחטאו ומנוגעים אותו להתקרב גופו אל הקדוש וטובה עשה לו האלהים שיקרב על פי פנים נכפוש בקדוש נאמרו והוא שמירה על השלוח והוא תמיד. ואת להט החרב המתהפכת, הוא שמירה על הגירושין והיא מתהפכת תמיד. כאשר ידבק בטוב יקרב, ולחילה לחיפוך, ירחק. ועיין בזה"ל (אמרי ק"ד ע"ב) כתב שם וזה לשונו, וכדן אשתני אדם מלאך נוהגין זמנין לטוב לביש זמנין לרע זמנין לזנא רחמי וכו' ולא קאים בקיומא תדיר בחד מינייהו וכו' ועל דא אקרי להט החרב המתהפכת מן סטרא דא לסטרא דא עץ לטוב מן רחמי לדינא וכי' עד כאן הרי כדברינו ממש והיא מתהפכת לשמור את דרך עץ החיים לומר פעמים לשמור את הדרך הזה שלא להטות ימין ושמאל כי אם בדרך המלך נלך מלכו של עולם ולפעמים הרע שמור האדם מילך בדרך החיים והכל כמדובר.

ושמירת תרי"ג מצוות, שהם שיהיה ייאורה אל אותו התענוג הרוחני הנכסף. "הכרובים" מבטאים את ההאשמה או ההלקאה העצמית ואת הרגשת הריחוק מהש"ת שחש האדם לאחר שלא עשה כנדרש ממנו - מה שמתואר כ"מלאכי חבלה" הנבראים מהעבירות של האדם המונעים ממנו להתחבר לקדושה, וה"להט החרב המתהפכת" מבטא את הספקנות וההססנות שמרגיש האדם בדרכו העולה בקודש¹⁷, והיינו שיש לו בלבולים וחוסר יישוב הדעת¹⁸, מה שמכונה בלשון הבעל שם טוב זיע"א "מחשבות רות" וכמו שיבואר להלן, והם מונעים מן האדם להגיע ליעד המקווה שהוא ה"עץ החיים"¹⁹.

עבודת האדם היא לתקן את התערובות הזאת המורגשת בו בשעת זמני העלייה והירידה שלו ומונעת בעדו מלהתקרב ולחוש בקירבת הש"ת²⁰, ולהתחבר מתוך תענוג עילאי לנקודת עצם הנשמה שבו שאין בה שינויי עלייה וירידה,

קירוב או ריחוק, כמו שכותב הרמ"ע מפאנו²¹, ואז להגיע על ידי זה לבחינת "ואכל וחי לעולם"²², וכמו שנאמר "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום"²³. וכתב הרה"ק בעל האמרי אמת מגור זיע"כ כי לעתיד לבוא, כאשר יתנייים זמנו של "עץ הדעת טוב ורע" ויתחילו כולם לדעת את ה' ולהרגיש את ה"עץ החיים", או אז ייהפכו ה"כרובים" ל"בכורים" שהוא שמו של חג מתן תורה, וה"חרב" תשתנה לתכשיט²⁴.

מחשבות זרות

כאמור, במשנתו של הבעל שם טוב זיע"א מתפרש ה"להט החרב המתהפכת" המונע מלהגיע ל"גן עדן" - לאותם "מחשבות זרות" הפוקדות את האדם בעת היעסקו בעניינים רוחניים, ומונעות ממנו להגיע אל דביקות הש"ת²⁵.

¹⁷ כמובא מהרה"ק רבי פנחס מקארץ ז"ל בספר "אמרי פנחס" (שער א תורה נביאים כתובים, ח) בזה"ל: ב' הרב להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים, הם המניעות שיש לאדם שבא להתקרב אל הש"ת שהוא עץ החיים ואין מניחים אותו לקרב. [ופ"א] שמעתי ממנו כי בפעם ראשון הוא בסוד העיבור [הבן].

וכן איתא בספר¹⁷ "באר מים חיים" (פר תצא, פכ"א) וז"ל: ואמנם מי שאינו על בחינה זו והוא בגדר האיש הנוצר בבחינת להט החרב המתהפכת מטב לביש, ומכיש לטב. כי פעמים יוגבר בו כח הנשמה עד אשר יתאוו ויחשוב במאוד לתורה ולתפילה ולמעשים טובים לעשות נחת רוח לפניו. ולפעמים כאשר יבוא לעסוק בצרכי גופו ישכח מלחשוב מחשבת עבודה ה' וישמן ויבוע יו"ו ויתאוו להנאת גופו ותאוותו בלבד. הנה זה צריך התגברות והתחזקות עד מאוד. כי אם לא יתגבר בכוחו תמיד על תאוותיו אשר לא טובים ויכל יו"ו ליריד לבאר שחת במעט מעט. כי זה דרכו של היצר הרע היום אומר על עשה ק' ולמחר עשה כך וכך' עד שאומר לו ק' עבוד עבודה זרה והוא הולך ועובד כמאמר חז"ל (שבת ק"ה, וברוקח אמור ק"ו) על פסוק (תהלים פ"א, י') לא יהיה ברך אל דו וגו'. ועל כן צריך תמיד לגבור כח הנשמה על ידי תורה ותפילה ומעשים טובים. וביותר ויותר התיקן צריך לשמור את עצמו בעומדו בחוץ בשוקים ורחובות על כל מה להמציא טרף ביתו. שם תהיה יראתו יתברך על פניו כל יחטא בדברים המצויים שם מגזילה וגניבה ואונאה ומורה היתר לעצמו ועול במדה ומשקל ולשון הרע וריבולת ושקרים וחנופה וליצנות הן ולתלמידיהן. ומכל שכן בעוסקו בצרכי גופו ממש במאכל ומשתה וזיווג וכדומה, לירא מאוד את פני ה' שלא ישקיע עצמו בתאוה קשה במדת לבו. ואז על ידי זה יוכל לבוא לגדר האדם היות נשמר מלא כל עוון ופשע, וימול מצדו אלף ורובה מימיו.

¹⁸ כמובא בספר¹⁸ "אמרי אמת" (ימים אחריהם של פסח) בזה"ל: בגלות יש להט החרב המתהפכת שמבלבלת את האדם עם מחשבות המעכבות אותו לייחד המחשבה עם הדבור וזו היתה הגלות של התורה והתפלה במצרים שבני' לא יכלו להוציא את לבן לבם ולהביאו אל הדבור, כדא"י בזה"ל: שכל הגלות היא ממתה שלא יוכלו לקרב הו"א" לגבי הה"א, אחר כך שישאו הדעת והדבור מלותם הקתיים בקר"ס עלה בלבו שישייר וכו' וכן עשה, היינו שהוציא לפועל מחשבות לבו וכללה בדבור.

¹⁹ כמבואר בספר¹⁹ "שם שמשואל" (פר וחי, תרי"ג) וז"ל: וזהו להט החרב המתהפכת כמ"ש הו"א" עם מתהפכת מסטרא דא לטטרא דא מטב לביש מסטרא דרחמיא לדינא משלם לקרבא, וזה עצמו הוא השומר בפני עץ החיים.

עוד כתב שם (פר במדבר, תרע"ג): כי כל ההתהפכות והשנויים באים מעץ הדעת טו"ר, וזה עצמו הוא להט החרב המתהפכת שפירש בזה"ל שה"ק מתהפך לכל צדדיו, כי החטא בעצמו הוא המעניש בסוד (האדם ב) אתמך (פר וראי תמיד) וז"ל: אבל בני"ה צריכין לתקן זאת

התערובות שנעשה אחר חטא הראשון וישכן מקדם לג"ע כו' להט החרב המתהפכת הוא מקום התערובות שנתייחד פעם לטוב פעם לרע וא"י לזכות לדרך עץ החיים עד שמתקיים מקודם התערובות. וזה הי' הכנת האבות לתקן העולם ולברר ארץ ישראל לבנות בהמ"ק שהוא בנין הקודש שנעשה בכח עובדי ה' לברר כבוד מלכותו בעוה"ז לכ"ן כי מקודם והוצאתי כו' כל הלשונות ואח"כ והבאתי אתכם אה"א כו' השכל הי' הכנה לתיקון א"י ובנין בהמ"ק.

²⁰ דבריו מובאים בספר²⁰ "שם שמשואל" (פר במדבר, תרע"ג) בזה"ל: וענין ספירה הוא לבחון ולהרגיל את טבע האדם בכל שינויי המדות וכל מדה תהי' כלולה מחברתה, וע"כ ככחו להחזיק מעמד בכל שינויי הגלגל, וכמו שבאכילת עץ הדעת הביא עליו את להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים. כן נמי להיפוך בשביל כל הספירה שהוא להיפוך מעץ הדט"ר מסלק את להט החרב המתהפכת וזוכין לתורה שהיא עץ החיים ואכל וחי לעולם בלי שינוי בעצם, ואפי' ח"ו ישראל מקלקל מעשיו אינו נדחה לעולם ואעפ"י שחטא ישראל הוא, וסוף כל סוף אפי' אחר כמה סיבות וגלגולים לא ירח ממנו נדח וכל נפש ישראל תשוב לאור באור החיים. וכמ"ש הרמ"ע בעשרה מאמרות (מאמר חיקוק ד"ן) שאפי' הגרוע מישראל כאיש הידוע שחטא והחטיא את הרבים ועשה עצמו ע"ז נמי יהי' לו תיקון אחר רב דורות ופירש בפשיטות דברי הש"ס (ר"ה י"ג) גיהנם כלה והם אינם כלים, אלא יתוקנו. וזה גורם חיות גדול לכל איש לכל יתאש ח"ו, שהי' סוף כל סוף יהי' לו תיקון, ומה שיעשה הזמן אחר רב מירוק יעשה השכל שלא יצטרך למירוק, והכל הוא בכח התורה שזכו ישראל שלא יהי' להם עוד שינוי בעצם וכל השינוי הוא רק במקרה והמקרה לא יתמיד.

²¹ בראשית ג' כב.

²² כמ"ש"כ בספר²² "שם שמשואל" (פר במדבר, תרע"ג): שבכח התורה שוב כל שינוי הוא רק שינוי במקרה, וכל ישראל דבקים בתורה ואין שינוי שלהם שינוי עצמי, ובכח התורה יכולין לסלק את להט החרב המתהפכת ולאכול מעץ החיים וחי לעולם כמ"ש (דברים ד') ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום.

²³ וזה לשון קדשו (שביעיות): כמו כן היה אצל אדם הראשון דרך עץ החיים זה התורה, ואיתא חיות ממלאך המות, ואחר החטא כתיב וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת, ובמדרש אלו מלאכי חבלה, איתא בגמרא ועתיד הקב"ה להחזיק לנו, שלעתידי יהיו מהם תכשיטין, וכן איתא בגמרא לעתיד תהיה החרב תכשיט, וזוהי הכתובה כבור"ה איתותי גדול כרוב"ה, אדם הראשון היה מוכן לתורה שכן כתוב לעבדה ולשררה והיו אצלו נשואין, שכן איתא בתנא דבי אליהו ויגרש את האדם מלמד שנתן לו גירושין כאשר, וכן במתן תורה היו נשואין דכתיב ולקחתה אתכם לי לעם, ואי במשנה ביום חתונתו זו וכן מתן תורה.

²⁴ וראה שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד ת"ק סימן פא.

שישתף את עצמו עם השכינה שנקרא אחותי, ועל ידי זה 'חיתה נפשי בגללך', ודברי פי חכם חן':

הנה כל המציאות הוא מה שעובר במחשבתו של האדם, וכמו שאמר הרה"ק מקאצק³⁷ ש"כל מה שאדם רואה בעיניו הגשמיות אינה מציאות כלל, כי רק מה שרואה בעיניו השכליות זוהי מציאות", ועל זה מלמד הבעש"ט שבשעה שהאדם מכיר כי כל מה שעובר במחשבתו הכל הוא חלק מהאלוקות, ואפי' אותם מחשבות שהם זרים ובטלים אף הם חלקי אלוקות וניצוצות צצריכים להעלותם, והיינו להכיר בהם ולפעול על ידיהם השראת השכינה בתחונתם, או אז הוא מתפעל ומתרגש מנוכחותו הגדולה של השי"ת החודרת עמקי לב ומוח, ועל ידי זה הוא מתמלא בהרגשה של "יראה" והתפעלות לעומת השי"ת שהוא "נורא" וגדול, עד שהוא מתבטל ומתאיין לגמרי לנוכח המציאות האלוקית הזאת והופך להיות חלק ממנה, עד כדי "יחוד" מוחלט של "יראה ונורא", ואז, על ידי זה - "יתפרדו כל פועלי או"ן" - נפרדים ממנו המחשבות הזרות הבאות מתוך הרגשת הישות ד"כוחי ועוצם ידי".

"שמעתי ממורי ביאור תוספות דפרק קמא דראש השנה³⁸ בשם ירושלמי יומא חד בעי איכוין, כי צריך להעלות במחשבתו ממטה למעלה בסוד רפ"ח ניצוצין וכו' וכל מחשבות זרות הוא מלכות שבמלכות, ובבא המחשבה זרה, צריך ליפחד ולירא ממנה, ועל ידי היראה מתחבר יראה עם נורא ומברך ניצוץ הקדושה מתוך הקליפה שהוא המחשבה זרה, והנה זה התנא שהיה מחשבתו ברורה וצלולה ממחשבות זרות לא מצא מקום להעלות ממטה למעלה כי אם על ידי שעלה מחשבתו למנות קורות ביתו או אפרוחים וכו', ובפרטות דברים אלו צריך לימוד וכו' ודברי פי חכם חן"³⁹:

לראות אותם כמרכיבים את כל המציאות, הן הגשמית והן הרוחנית⁴⁰.

וכך מביא הרה"ק בעל ה"תולדות יעקב יוסף" זי"ע בשם רבו הבעל שם טוב זי"ע⁴¹ בפירוש הפסוקים הנאמרים בפרשתנו⁴² "ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, והיה כי יראו אותך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אותי ואותך יחיו, אמרי נא אחותי את למען יוטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך", וזה לשון קדשו:

"עוד שמעתי ממורי ביאור פסוק 'ויאמר אל שרה אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וגו' והרגו אותי וגו' אמרי נא אחותי את' וגו' 'חיתה נפשי בגללך', והקשה דתיבת 'נא' מיותר ושאר ספיקות":

"וביאר כי 'נא' פירושו שירדה מלכות נ' מדרגות מן החיות הוא א שירדה כל כך, וחשקה לחזור להתקרב אל החיות שהוא א וכו'":

"והנה קודם הפורעניות באה המחשבה רעה וזרה כמו מחשבות זנות או מחשבות עבודה זרה, רק שמחשבת זנות מורה על אחרים, ומחשבות עבודה זרה על עצמו, איזה עונש מיתה מן השמים וכו'":

"וזה התקנה לתקן מחשבה זו שיתן לב שיש בתוך המחשבה זרה זו ניצוץ השכינה שבתוך הקליפה מחמת השבירה כנודע, וישתף את עצמו עם השכינה, ויראה ורעד יבא בו ואז 'יתפרדו כל פועלי או"ן' ונעשה יחוד יראה עם נורא, וניצול גם הוא ממיתה":

"ובזה יובן 'הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את' וגו', שעל ידי שנכנס בו מחשבות זנות ועל ידי זה חש 'והרגו אותי' וגו', לכך 'אמרי נא אחותי את' וכמו שכתוב בזהר⁴³ 'אמור לחכמה אחותי את' וכו' ונדרש זה מיתורא 'א'ח, רצה לומר

קטנה מבורא, וכתב אצל הרים שהם גשמיים לשון יוצר, ואצל רוח שהם רוחניים לשון בורא שהוא גדול, והרי הרוח עוקר הרים הוא גדול מן ההרים, וזה מופת שהרוחניות שכלי גוף גדול מזה שבגוף, ומגיד לאדם מה שישו, ר"ל דבר זה מגיד לאדם ומודיע לו מה שישו, ר"ל איך כח דבורו גדול מאד, מפני שנתפשט מן הגוף לחוץ עד כאן דבריו. ולפי זה כל שכן מחשבה שהוא רוחניות יותר, יש לה כח יותר וגדולה יותר, כידוע שבמחשבה יכול האדם לחשוב כחמותו, וכל מלאכתו שישנו בעולם, כולם יוכלו במחשבת האדם כנודע, כי הוא כח של מעלה מכל הגוף, ומתחיל בגוף ומטוטט בחוץ בכל מקום שרוצה האדם להשיט.

³⁷ בסופו דר"ט ע"א; וישלח דכ"ט ע"א.

³⁸ בראשית יב יא-ג.

³⁹ פ' לך דפ"א ע"ב.

⁴⁰ ראה מה שמובא בספר אמת ואמונה (קאצק עמ' עה): ידעת היום וגו' אין עוד הפי' שאין בכל מציאות העולם שום מציאות בלתי מציאותית יתברך לבד, וכל מה שאדם רואה בעיניו הגשמיות אינה מציאות כלל, כי רק מה שרואה בעיניו השכליות זוהי מציאות.

⁴¹ דף ט"ז ע"ב ד"ה ועיון תפלה.

⁴² תולדות יעקב יוסף דר"ט ע"א.

מגיע על כל אחד מישראל לתקן הניצוצות המגיע על חלקו, ולזה כאשר האדם עומד בתפלה ורוצה לדבוק את עצמו בתקדושה אז באים אותם הניצוצות גם כן אליו כדי לתקנם וכו', ואבי בעצמי שמעתי מפי קדשו ז"ל בזה הלשון, צריך להתחכם הרבה בענין המחשבות זרות אשר באים לאדם בעמדו בתפלה, כי המה כחותיו ממש אשר באים אליו לתקנם.

⁴³ וראה מש"כ בספ"ק יוסף דברי אמת (אות לד) וז"ל: אף על פי שנראה לנו כל מה שהוא גשמי או שי, והרוחניות דומה לנו שאין בו ממש, כל זה השקך הוא מצדינו שאנו בעלי החומר ועוסקים תמיד בחומריות, אבל באמת הוא להיפוך, כי הלא הרוחניות מקיים הגשמיות, ולבעליו הוא אפס, ואותו הרוחניות שאינו בגוף הוא גדול באיכות ובכח מאותו שהוא בגוף, כי אותו שהוא בגוף הוא נלאה, מחמת שיש עמו הפיכו שהוא החומריות, לזה כח הציבור שבאדם הוא יותר פועל מכח המעשה, מפני שיוצא מחומריות האדם לחוץ, ונתהווה רוחני בלי גוף.

והומפת על זה שמעתי מפי הצדיק ר' שלמה ווילנער בשם ר' משה חגיזי בעל המחבר לקט הקמה שבשלתו פרוץ, שהרוח יש בכחו לעקור הרים ואלילות ובתים, אף על פי שהוא רוחני לבד, והם גשמיים ויש בהם ממש גדול, והוא אין בו ממש, אבל אדרבה ממיני כח הוא כחו גדול, כי הוא רוחני לבד.

ועל דרך זה הוא (ר' משה הכהן) מפרש הכתוב, שאמר (עמוס ד' ט) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שחו, ר"ל איך כח דיבורו גדול מאד, שר"ל לשלשן יוצר הוא מדרגה

נכתב ונערך ע"י הרב חיים פנחס הורוביץ שליט"א

לתרומות והנצחות, ניתן לפנות לטל': 050-4120188

תרומות ניתן להפקיד בבנק מרכזית ל 17 סניף 732

מס' חשבון 76879692

ע"ש "בית אשר ורבקה" [ע"ר]

לכל ענייני הגיליון, שאלות והערות,

קבלת הגיליון באימייל, (וכן גיליונות של שנים קודמות, תשע"ט-תש"פ)

ניתן לפנות לכתובת אימייל 2088014@gmail.com

מעוניין להתרים אחרים תמורת אחוזים נאים, בבקשה פנה אלינו!!